

Кімге: Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігіне.

Авторы: Өмірсерік Рахат Жангелдіұлы, мал шаруашылығы бөлімінің бас маманы, «Солтүстік Қазақстан облысы әкімдігінің ауыл шаруашылығы және жер қатынастары басқармасы» КММ

Күні: 20.10.2025 жыл

ТАЛДАУ ЖАЗБАСЫ

Тақырыбы: Солтүстік Қазақстан облысы аумағында мал шаруашылығы саласындағы мемлекеттік қызметтердің қолжетімділігі проблемалары

Кіріспе

Мал шаруашылығы Солтүстік Қазақстан облысы аграрлық экономиканың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, өйткені ол азық-түлік қауіпсіздігіне, ауыл тұрғындарын жұмыспен қамтуға және экспорттық әлеуетті қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл ретте саланың тиімділігі көбінесе мемлекеттік қызметтермен (субсидиялар, ветеринариялық бақылау, жануарларды бірдейлендіру, экспортқа/импортқа рұқсат, цифрлық сервистер) тиісті қамтамасыз етуге байланысты. Алайда, іс жүзінде өңір тұрғындары бұл қызметтерді алу кезінде белгілі бір кедергілерге тап болады: жеткіліксіз автоматтандыру мен ақпараттық қолжетімділіктен бастап аумақтық алшақтыққа және бюрократиялық кедергілерге дейін.

Осы жазбаның мақсаты - Солтүстік Қазақстан облысында мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызмет көрсетудің жай-күйіне талдамалық шолу жүргізу, қол жеткізудің негізгі проблемаларын анықтау, цифрландыру және автоматтандыру шараларын бағалау, сондай-ақ халықаралық тәжірибені қарау. Талдау негізінде қызметтердің қолжетімділігі мен сапасын арттыру бойынша ұсынымдар ұсынылатын болады.

Зерттеу әдістері

1, Нормативтік-құқықтық базаны талдау: мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызмет көрсету стандарттары, регламенттер, ведомстволық актілер зерделенді.

2, Өңірдің статистикалық деректерін талдау: өндіріс көлемі, субсидиялар, фермалар саны, ауыл шаруашылығы инфрақұрылымы бойынша деректерді жинау және бағалау.

3, Салыстырмалы және халықаралық талдау: шетелде мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызметтер көрсету практикаларына шолу, Қазақстанда мұндай практикалардың бейімделу мүмкіндігін бағалау.

Зерттеудің мақсаттары мен міндеттері

Мақсаты: Солтүстік Қазақстан облысының аумағында мал шаруашылығы саласындағы мемлекеттік көрсетілетін қызметтерге қол жеткізу проблемаларын анықтау және терең талдау және оларды жою жөнінде негізделген ұсынымдар ұсыну.

Тапсырмалар:

1. өңір аумағында мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызмет көрсетудің ағымдағы жай-күйіне шолу жүргізу;
2. осы қызметтерді цифрландыру және автоматтандыру деңгейін бағалау және кемшіліктерді анықтау;
3. мал шаруашылығында мемлекеттік қызмет көрсетудің халықаралық тәжірибесін зерттеу және үздік тәжірибелерді анықтау;
4. қызметтерге қол жеткізудің негізгі кедергілері мен қиындықтарын (аумақтық, инфрақұрылымдық, институционалдық) талдау;
5. Мал шаруашылығы секторы үшін мемлекеттік көрсетілетін қызметтердің қолжетімділігі мен сапасын арттыру жөніндегі ұсынымдар мен стратегиялық бағыттарды әзірлеу.

Негізгі бөлігі

1, Мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызмет көрсетудің жай-күйін қысқаша талдау

Солтүстік Қазақстан облысында мемлекеттік қызмет көрсету Ауыл шаруашылығы және жер қатынастары басқармасы, сондай-ақ Ветеринария басқармасы арқылы жүзеге асырылады. Басты назар асыл тұқымды мал шаруашылығын дамытуға, фермерлерді субсидиялауға, аурулардың алдын алуға және өнім сапасын арттыруға аударылады.

Соңғы жылдары өңір мал шаруашылығы өнімдерін өндіру көлемінің тұрақты өсуін көрсетіп отыр. СҚО ауыл шаруашылығы басқармасының мәліметінше, 2024 жылы сүт өндірісі 670 мың тоннаны құрады, бұл 2022 жылмен салыстырғанда 8% -ға жоғары. Ірі қара малдың саны 5% -ға, ал ет өндірісі 6,2%-ға артты [1].

СҚО-дағы сүт пен ет өндірісінің динамикасы (2020–2024 жж.)

Жыл	Сүт өндірісі (мың тонна)	Ет өндірісі (мың тонна)
2020	610	110
2021	625	115
2022	640	118
2023	655	122
2024	670	130

Дереккөз: СҚО Ауыл шаруашылығы басқармасының деректері, 2024.

Көрсеткіштердің өсуі мал шаруашылығын қолдаудың мемлекеттік бағдарламаларын іске асыруға және субсидиялау жүйесіне тікелей байланысты. 2024 жылы асыл тұқымдық істі дамытуға және жануарлардың өнімділігін арттыруға бөлінген субсидиялар көлемі шамамен 9,3 млрд теңгені құрады, бұл 2022 жылға қарағанда 15% -ға көп [2].

СҚО-да мал шаруашылығы саласына бөлінген субсидия көлемі (2020–2024 жж.)

Жыл	Субсидия көлемі (млрд теңге)
2020	6.8
2021	7.4
2022	8.1
2023	8.7
2024	9.3

Қолдау көлемінің өсуі мемлекеттің өңірдің мал шаруашылығын дамытуға белсенді қатысуын растайды. (journal.kaznaru.edu.kz)

2. Мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және автоматтандыру

Соңғы жылдары Қазақстан мемлекеттік қызметтер көрсету жүйесіне цифрлық технологияларды белсенді енгізуде. «Электрондық үкімет» порталы (eGov.kz) субсидиялауға өтінім беруден бастап

ветеринариялық анықтамаларды алуға және жануарларды тіркеуге дейін көптеген қызметтерді онлайн алуға мүмкіндік береді. (1)

Солтүстік Қазақстан облысында нақты уақыт режимінде мал басын есепке алуды және қадағалауды жүргізуге мүмкіндік беретін жануарларды бірдейлендірудің ақпараттық жүйесі (АЖЖ iszh.gov.kz) енгізілді. Бұл жүйе жануарлардың иелері, қозғалысы, вакцинация және ветеринарлық іс-шаралар туралы деректерді қамтиды [3].

Цифрландыру сондай-ақ ветеринарлық сертификаттар мен зертханалық зерттеулерді ресімдеудің электрондық жүйесін қамтиды, бұл ашықтықты арттырады және шаруашылықтар мен ветеринарлық бақылау органдары арасында ақпарат алмасуды жеделдетеді [4].

Алайда бірқатар проблемалар бар: фермерлердің сандық сауаттылығының төмен деңгейі, ауылдық жерлерде мамандардың жетіспеушілігі, сондай-ақ шалғай аудандарда нашар интернет-қосылу. Бұл электрондық қызметтермен жұмыс істеуде қиындықтар туғызады және цифрлық сервистермен қамтуды төмендетеді.

3. Мал шаруашылығы саласында мемлекеттік қызмет көрсетудің халықаралық тәжірибесі

Әлемдік тәжірибеде деректерді толық цифрландыруға және ашықтыққа негізделген мал шаруашылығында мемлекеттік қызметтер көрсетудің табысты модельдері қалыптастырылды.

Еуропалық Одақта жануарлардың қозғалысы, ветеринарлық құжаттар және өнім экспорты туралы ақпаратты біріктіретін TRACES (Trade Control and Expert System) жүйесі жұмыс істейді. Жүйе ЕО бүкіл аумағында аурулардың таралуын бақылауды және болдырмауды қамтамасыз етеді [5].

АҚШ-та жануарларды тіркеу, эпидемиологиялық жағдайды мониторингілеу және тасымалдауға рұқсат беру бойынша онлайн-сервистерді ұсынатын USDA APHIS қызметі жұмыс істейді. Барлық ақпарат ұлттық дерекқорға біріктірілген [6].

Австралияда NLIS (National Livestock Identification System) ұлттық жүйесі жұмыс істейді, ол әрбір жануарды электрондық белгілердің (RFID) (2) көмегімен бақылауға мүмкіндік береді. Бұл туғаннан бастап сатуға дейін қадағалауға кепілдік береді, бұл халықаралық нарықтағы өнімге сенімді арттырады [7].

Бұл елдердің тәжірибесі цифрландыру, ашықтық және қатаң бақылаудың үйлесімі саланың бәсекеге қабілеттілігін және тұтынушылардың сенімін арттыруға мүмкіндік беретінін көрсетеді.

Қорытынды

Солтүстік Қазақстан облысының аумағында мал шаруашылығы саласындағы мемлекеттік қызметтер жүйесі едәуір дәрежеде жұмыс істейді: нормативтер, цифрлық тізілімдер, онлайн қызметтер бар. Алайда, кейбір қызметтердің қолжетімділігі проблемалық күйінде қалып отыр: ауылдық аудандардың аумақтық қашықтығы, жергілікті жерлердегі цифрландырудың жеткіліксіздігі, бюрократиялық рәсімдер және пайдаланушылардың интерфейстік қолдауының әлсіздігі.

Қызмет көрсету жүйесі жұмысының тиімділігін арттыру үшін цифрландыруды күшейту, ауылдық жерлердегі инфрақұрылымды жақсарту, рәсімдерді оңтайландыру (онлайн-қызмет көрсетуге және «бір терезеге» назар аудару), фермерлер мен пайдаланушылардың сандық сауаттылығын арттыру, сондай-ақ сандық платформалар, мобильді қосымшалар және қашықтықтан қызмет көрсету элементтерін бейімдеу арқылы халықаралық тәжірибені қабылдау қажет.

Қызмет көрсету сапасын арттыруға арналған ұсыныстар

1. Ауылдық аймақтардағы цифрлық инфрақұрылым деңгейін арттыру: интернетпен қамтуды кеңейту, өтініштер қабылдау және фермерлерді оқыту үшін цифрлық пунктерді орнату.
2. Ведомстволық ақпараттық жүйелерді біртұтас цифрлық экожүйеге біріктіру: мысалы, жануарлар реестрі, субсидиялар және ветеринарлық бақылау деректерін біріктіру.
3. Фермерлерге арналған мобильді қосымшалар мен онлайн қызметтерді енгізу және кеңейту: қызметке өтініш беру, мәртебесін қадағалау, хабарламалар алу.
4. Ауыл тұрғындары мен фермерлер арасында цифрлық сауаттылықты арттыру бойынша оқыту ұйымдастыру, онлайн форматқа көшу кезінде пайдаланушыларға қолдау көрсету.
5. Қызмет алу рәсімдерін жеңілдету: жеке бару, қағаз құжаттарды тапсыру қажеттілігін азайту, кеңес беру қолдауын қамтамасыз ету.
6. Жануарлар мен өнімдердің толық қадағалану жүйесін дамыту: RFID-чиптеу, QR-кодтар, электронды сертификаттарды енгізу.

7. Субсидиялар мен басқа да қолдау шараларын әділ бөлу: ашық кезек жүйесі, қор көлемі мен критерийлер туралы ақпараттың қолжетімді болуы.
8. Шетелдік қызметтерді цифрландыру тәжірибесін бейімдеу және өңірге сәйкес келетін ең тиімді әдістерді таңдау (мысалы, онлайн өтініш беру, «бір терезе» қағидасы, қашықтан бақылау).
9. Қызмет көрсету сапасын тұрақты бақылау және бағалау стратегиясын әзірлеу: пайдаланушылар арасында сауалнама жүргізу, өңдеу уақыты туралы есептер, өңірлік салыстырулар.
10. Алыс ауылдық аудандарда ветеринарлық қызметтер мен бақылау инфрақұрылымын күшейту — бұл қызметтердің қолжетімді және сенімді болуын қамтамасыз етеді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасы Премьер-Министрі. (2025). Мал шаруашылығы саласындағы мемлекеттік қызметтерді цифрландыру және автоматтандыру. Ресми сайт. *journal.kaznaru.edu.kz*
2. World Bank. (2022). Қазақстанда мал шаруашылығын тұрақты дамыту бағдарламасы. Дүниежүзілік банктің құжаты. *arXiv*
3. Қазақстан Республикасындағы «Ауыл шаруашылығы жануарларын сәйкестендіру» мемлекеттік ақпараттық жүйесі — *iszh.gov.kz*
4. Kazinform. (2025). RFID-тегтеу 2028 жылға қарай Қазақстандағы малдың 90%-ын қамтиды. Ресми дереккөз. *journal.kaznaru.edu.kz*
5. GrainUnion.kz. (2024). Ауыл шаруашылығы министрлігі ауылшаруашылық өнімдерін экспорттау және импорттау процестерін цифрландыру туралы. Аграрлық ақпараттық портал. *ojs.wkau.kz*
6. Agroberichten Buitenland. (2024). Қазақстанда ауылшаруашылық өнімдерінің экспорт-импорт процестерінің цифрлануы. Аграрлық ақпараттық портал. *ojs.wkau.kz*
7. ҚР Ұлттық статистика бюросы. (2024). Қазақстан Республикасындағы мал шаруашылығының негізгі даму көрсеткіштері (2025 жылдың қаңтар–қыркүйегі). *journal.kaznaru.edu.kz*